

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

IZVEŠTAJ SA PREPORUKAMA

Ex Officio

Slučaj br. 346/2019

u vezi sa pozitivnim obavezama države u pogledu zaštite od nasilja u porodici i prava na život, koja proizilaze iz Ustava Republike Kosovo i člana 2, Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Za:

G. Ramush Haradinaj, Premijer Vlade Republike Kosova

G. Rashit Qalaj, Direktor, Policija Kosova

G. Uran Ismaili, Ministar, Ministarstvo zdravlja

G. Skender Çoçaj, Predsedavajući, Sudski savet Kosova

G. Bahri Hyseni, Predsedavajući, Tužilački savet Kosova

G. Shpend Ahmeti, Predsednik Opštine Prištine

G. Basri Kastrati, Menadžer Kancelarije za zaštitu i pomoć žrtvama

Kopija :

G. Habit Hajredini, Direktor Kancelarije za dobro upravljanje /Kancelarija premijera Republike Kosova

Gđa. Duda Balje, predsednica, Komisija za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije

Priština, dana 31 jul 2019 godine

Cilj Izveštaja

1. Zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda je od suštinskog značaja i veoma je važna za efektivan odgovor u pogledu sprečavanja i tretiranja slučajeva nasilja u porodici u Republici Kosovo. Uprkos činjenici da je Republika Kosovo učinila veliki napredak u uspostavljanju mehanizama za reagovanje u slučajevima nasilja u porodici, još uvek postoje aspekti koji zahtevaju pažnju nadležnih vlasti u pogledu pozitivnih obaveza države za pravo na život. Žrtve nasilja u porodici nastavljaju da se suočavaju sa različitim izazovima, posebno zbog nefunkcionisanja organa vlasti koji su stvoreni isključivo da spreče ovu uznemirujuću pojavu, koja se u mnogim slučajevima završava fatalno. Ovi izazovi se nadovezuju i sa raznim preprekama, zanemarivanjem vlasti, predrasudama i stereotipima, neravnopravnošću polova i prisutnošću stigme i diskriminacije u različitim institucijama.
2. Cilj ovog Izveštaja je prvo da proceni primenu glavnih principa pozitivnih obaveza države u pogledu prava na život, u vezi sa trostrukim ubistvom koje se dogodilo dana 22. aprila 2019. godine, u naselju Dardanija u Prištini, kada je izveštavano da je jedna osoba muškog roda vatrenim oružjem ubio svoju ženu, ženu svog sina i na kraju sebe. Mediji su pisali da je čovek koji je počinio ubistvo bio psihički bolestan, a njegova porodica bila je izložena riziku od nasilnog ponašanja i ranije.¹ Drugo, cilj ovog Izveštaja je da proceni efektivnu realizaciju prava osoba/žrtava nasilja u porodici na Kosovu u vezi sa posebnim osvrtom na diskriminaciju, nejednakost, neuspeh vlasti da zaštite prava žrtava nasilja u porodici, kao i obaveze države da štiti živote građana.
3. Ova prava, zaštićena Ustavom i međunarodnim instrumentima, primenjuju se u praksi pomoću zakona, politika i strategija, čija će primena biti analizirana u ovom Izveštaju i na karaju će se izaći sa konstatacijama i preporukama u vezi sa poboljšanjem stanja lica/ žrtava nasilja u porodici iz perspektive ljudskih prava, tako da se takvi slučajevi nasilja u porodici ne ponavljaju u budućnosti.

Nadležnosti Ombudsmana

4. Ustav Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav), u članu 132, stav 1, definiše: *“Ombudsman nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa.”* dok u članu 3 propisuje: *”Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom.”*

¹ <https://indeksonline.net/vrasja-e-trefishte-ne-prishtine> çfare e shtyu 61 vjecarin-te-qelloi-per-vdekje-gruan-dhe-nusen-e-djalit/

5. Prema Zakonu br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman između ostalog ima i ove nadležnosti i odgovornosti:

- *“da skrene pažnju na slučajeve kada institucije krše ljudska prava i da podnese preporuke da se prekine sa takvim slučajevima, a kada je to neophodno da izrazi svoje mišljenje o stavovima i reagovanju odgovarajućih autoriteta u vezi takvih slučajeva;”* (Član 18, stav. 1, pod-stav. 1.2).
- *“da preporučuje Vladu, Skupštinu i druge nadležne institucije Republike Kosovo o pitanjima koje se odnose na unapređivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, ravnopravnosti i ne diskriminacije;”* (Član 18, stav. 1, pod-stav. 5).
- *“da objavi obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i svoje izveštaje;.”* (Član 18, stav. 1, pod-stav. 6).
- *“da preporuči donošenje novih zakona u Skupštini, izmene zakona koji su na snazi i donošenje ili izmene pod-zakonskih i upravnih akata od strane institucija Republike Kosovo;”* (Član 18, stav. 1, pod-stav. 7).
- *“da pripremi godišnje, periodične i druge izveštaje o stanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, ravnopravnosti i diskriminacije i da obavlja istraživanje o pitanjima osnovnih ljudskih prava i sloboda, ravnopravnosti i diskriminacije u Republici Kosovo;”* (Član 18, stav. 1, pod-stav. 8).
- *“da preporuči Skupštini usklađivanje zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama kao i njihovu efektivnu primenu;”* (Član 18, stav. 1, pod-stav 9).

Podnošenjem ovog Izveštaja nadležnim institucijama i objavljivanjem istog, Ombudsman teži da izvrši ove ustavne i zakonske odgovornosti.

Opis slučaja

6. Ovaj izveštaj je pokrenut po službenoj dužnosti na osnovu izveštaja od strane štampanih i elektronskih medija koji su izveštavali da je 22. aprila 2019. godine, u naselju Dardanija u Prištini, glava porodice Hasan Krasniqi (u daljem tekstu H.K.), ubio vatrenim oružjem svoju ženu Hysnije Krasniqi, ženu svoga sina Remzije Krasniqi, a zatim je ubio i sebe, a izveštaj se zasniva isključivo na nalazima istrage Ex Officio u vezi sa ovim pitanjem.

Postupci Institucije Ombudsmana

7. Dana 30. aprila 2019. godine, predstavnici Institucije Ombudsmana (IO) uspostavili su neophodne kontakte sa odgovornim službenicima Instituta forenzičke psihijatrije u Prištini (IFPK), od kojih su tražili informacije o psihijatrijskom tretmanu pacijenta H.K., i dobili su informacije da se osoba H.K., nikada nije lečila u IFPK, ali su oni imali nezvanične informacije da je ista osoba imala psihološke probleme, obzirom da se sumnjalo da pati od "Syndroma Pschycoticum" i da se lečio kod jednog privatnog psihijatra.
8. Dana 2. maja 2019. godine, predstavnik IO-a je razgovarao sa advokatom žrtve u Kancelariji za zaštitu i pomoć žrtvama (u daljem tekstu KZPŽ) u Prištini, sa kojim je diskutovao o događajima u slučaju žrtve Hysnije Krasniqi. On ga je obavestio da je lično on vodio ovaj slučaj nasilja u porodici tokom 2017/18, ističući da je sud izdao nalog za zaštitu (predmet C.nr.2006/17) za zaštićenu stranku Hysnije Krasniqi za 12 meseci, a sa druge strane, tužilac predmeta pokrenuo je krivični postupak protiv optuženog H.K. za krivična dela "Napad" i "Nezakonito posedovanje oružja ", stoga je predmet prosleđen sudu na razmatranje i donošenje odluke. On je naglasio da nakon što je prošao rok od 12 meseci, nije produžen rok za nalog za zaštitu i da su supružnici počeli da žive zajedno, ali nažalost, konfliktne situacije u porodici su se ponavljale i došlo je do trostrukog ubijanja.
9. Dana 7. maja 2019. godine predstavnici IO-a su se sastali sa vršiocem dužnosti direktora Centra za socijalni rad (CSR) broj 1 u Prištini, i tražili su od istog informacije u vezi sa psiho-socijalnim tretmanom počinioca nasilja u porodici (osoba H.K.) ili tretmanom zaštićene osobe/žrtve nasilja u porodici (Hysnije Krasniqi). On je obavestio da CSR br. 1, u Prištini, ima predmetnu i teritorijalnu nadležnost da se bavi slučajevima nasilja u porodici u naselju Dardanija, gde je živela porodica Krasniqi, ali na osnovu zapisa CSR-a za 2016., 2017. i 2018. godinu, jasno se videlo da supružnicima Krasniqi nisu uopšte pružane psiho-socijalne usluge od strane ovog CSR-a. On je izvestio da se CSR-i uglavnom bave decom/žrtve nasilja u porodici i naglasio da CSR-u br. 1 nedostaje psiholog, jer od 1999. godine do sada ovaj CSR nije zaposlio nijednog psihologa, uprkos mnogim potrebama za prisustvo psihologa u CSR.
10. Istog dana, predstavnici IO-a sastali su se sa nadzornim licem KZPŽ-a, kao i sa menadžerom slučaja Krasniqi, iz KZPŽ-a u Prištini, sa kojim su razgovarali o toku slučaja zaštićene strane Hysnije Krasniqi. Oni su ih informisali da su supružnici Krasniqi imali neslaganje od 2013. godine i kao rezultat toga, od avgusta 2016. godine, gđa Krasniqi je napustila stan svog supruga H.K. i stanovala je kod njene dece koji su napustili stan H.K. zbog njegovog nasilja prije mnogo godina, ali prema njima slučajevi nisu prijavljeni državnim organima (policiji ili bilo gde drugde). Oni su izjavili da se slučaj nasilja u porodici kojim se bavio KZPŽ Prištine, dogodio 6. avgusta 2017. godine, oko 20:30, kada je Hysnije Krasniqi, otišla kod svog supruga H.K. da se dogovori sa njim o stambenom pitanju i da je tokom tog vremena žrtva pretrpela fizičko i psihičko nasilje od strane H.K-a, stoga je ona slučaj prijavila

policijskoj stanici "Jug" 7. avgusta 2017. godine u 03: 00 ujutro i tom prilikom ista je bila intervjuisana od strane nadležne policijske istražiteljke (predmet br. 2017-AD-2252 od 07.08.2017).

Oni su objasnili da je istog dana Zaštitnik žrtava iz KZPŽ u Prištini podneo *Zahtev za izricanje Naloga za zaštitu* Osnovnom sudu (u daljem tekstu: OS) u Prištini i 14. avgusta 2018. godine, OS u Prištini doneo je Rešenje C.nr.2006/17, kojim je odredio Nalog za zaštitu, zabranivši počiniocu nasilja H.K., da bude u blizini od 50 metara od zaštićene strane/žrtve i njene dece. Oni su naveli da je osoba H.K podnela žalbu protiv Rešenja C.nr.2006/17 od 14. avgusta 2018. godine i da je predmet prosleđen za razmatranje i odlučivanje na Apelacioni sud, koji je Rešenjem Ac.nr.3912/17, od 12. septembra 2017. godine, delimično usvojio žalbu osobe H.K, i delimično poništio Rešenje C.nr.2006/17 od 14. avgusta 2018. godine, u delu koji se odnosi na nalog zaštite dece, prema tome zbog ovog dela predmet je vraćen na ponovno suđenje u prvostepenom sudu. Dana 25. septembra 2018. godine, OS u Prištini, u postupku ponovnog razmatranja (postupajući u skladu sa Rešenjem Ac.nr.3912/17, od 12. septembra 2017. godine), doneo je Rešenje C.nr.2448/17, i istim je konstatovano kao delimično povučen zahtev zaštićene stranke Hysnije Krasniqi u vezi sa *Nalogom za zaštitu* za njene sinove, uz obrazloženje da je zaštićena stranka povukla zahtev, i isto je postupio i zaštitnik žrtava.

Tokom razgovora, oni su izjavili da je KZPŽ tokom 2018. godine zaštitila 400 žrtava i učestvovala na 2250 sudskim raspravama, naglašavajući da oni trenutno imaju samo 4 branioca žrtava od 6 koliko ih je bilo ranije. Prema njima KZPŽ u Prištini su potrebna i dva branitelja žrtava i izjavili su da tokom njihovog rada nailaze na poteškoće, posebno u stambenom zbrinjavanju žrtava nasilja (žena) sa muškom decom starijom od 12 godina. (kojima nije dozvoljeno da ostanu u sigurnim kućama), kao i udaljenje počinitelaca nasilja iz porodica žrtve kada muževi nemaju druge stanove, naglašavajući da ne postoje skloništa za počinioce nasilja u porodici, već samo za žrtve nasilja.

11. Istog dana, predstavnici IO-a su se sastali sa administratorom OS u Prištini, kao i sa drugim odgovornim službenicima Suda, od kojih su tražili informacije o krivičnom postupku protiv optuženog H.K., susreti koji su održani na ovom sudu tokom svih godina. Oni su ih obavestili da prema evidencijama kancelarije za upravljanje predmetima proizlazi da su protiv optuženog H. K. odvijana tri krivična postupka: P.nr.2487/08, arhivirani predmet, P.br.4306/15, predmet u izvršenju i P.nr.5849/17, aktivni predmet. Predstavnici IO-a su se sastali sa sudijom predmeta P.br.5849/17 (aktivni predmet), sa kojim su razgovarali o predmetu P.br.5849/17. On ih je obavestio da je predmet P.br.5849/17 aktivan, i da se isti odnosi na nasilje u porodici (napad i nezakonito posedovanje oružja). On je objasnio da je tužilac tog predmeta dana 11. decembra 2017. godine pokrenuo optužnicu protiv optuženog H.K, a predmet je prosleđen sudu i do 7. decembra 2018. godine predmet je bio kod sudije prethodnog postupka, navodeći da je nakon 7. decembra 2018. godine slučaj P.

5889/17, dodeljen njemu u radu, i on je planirao da zakaže ročište za datum 15. maj 2019. godine, ali prema njegovim rečima, pozivi još nisu bili dostavljeni strankama do trenutka kada se dogodilo ubistvo. On je priznao da u ovom krivičnom predmetu nije preduzeo nikakvu proceduralnu radnju u pogledu održavanja ročišta i opravdao se za njegovo odugovlačenje, naglašavajući da je samo on imao preko 1000 slučaja/predmeta u radu.

12. Dalje, istog dana, predstavnici IO-a sastali su se sa relevantnim policijskim istražiteljem i glavnim istražiteljem u policijskoj stanici "Jug" u Prištini, sa kojima su razgovarali o intervjuisanju Hysnije Krasniqi, žrtva porodičnog nasilja vršenog od strane osumnjičenog H.K, intervjuisanog u policiji 7. avgusta 2017. godine. Policijska istražiteljka je potvrdila istragu ovog slučaja (Slučaj br. 2017-AD-2252), i ista je izjavila da se ne seća pojedinosti o ovom događaju, obzirom da je prošlo prilično dugo vremena, ali je izjavila da je sigurna da nije bilo prijava o drugim slučajevima nasilja u porodici od strane H.K bilo pre, bilo posle. ovog perioda. Što se tiče krivične prošlosti H.K., ona je izjavila da nije imala saznanja o prethodnim slučajevima, ali ipak treba da se proveru u Policijski informacioni sistemi Kosova (PISK). Na pitanje predstavnika IO-a da li je CSR bio obavešten o psiho-socijalnom tretiranju žrtve ili počinioca nasilja u porodici, oni su odgovorili da u slučajevima nasilja u porodici obično obaveštavaju CSR u svojstvu organa staratelja i to se događa uglavnom u slučajevima kada su deca/žrtve nasilja u porodici.
13. Dana 8. maja 2019. godine, predstavnik IO-a je poslao pismo komandiru Policijske stanice "Jug" u Prištini, i tražio relevantne informacije u vezi sa kriminalnom prošlošću (na osnovu podataka iz baze podataka policije/SIPK-a, o nasilju u porodici) za osobu H.K., i jedan informativni izveštaj u smislu opisanja okolnosti događaja od 22. aprila 2019. godine u naselju Dardanija, u Prištini, čiji je ishod tri ubijene osobe.
14. Dana 10. maja 2019. godine, IO je obezbedio različite spise od članova porodice H.K, iz kojih se jasno vidi da je H.K. dijagnosticiran kodiranom bolešću F-22, i isti je u različitim vremenskim periodima. posetio psihijatre (ambulantne posete) i lečio se antipsihotičnim lekovima (Risperidon² tbl.) i anksiolitikom (Xanax³ tbl.). Iz primljenih pisama IO je našao da je H.K. u 2008. godini napao jednog od članova njegove porodice u vezi sa imovinom i prouzrokovao mu telesne povrede, pa je Opštinski sud u Prištini kaznio H.K. Kaznenim nalogom (vidi predmet P.br. 2487/2008), kao i 2015. godine, isti sud protiv njega je izrekao kazneni nalog za krivično delo zloupotreba strane imovine (vidi predmet P.br.4306/15).

² Risperidon Alkaloid- spada u grupu lekova zvanih "antipsihotik".

³ Xanax je sedativ koji sadrži aktivnu supstancu alprazolamin koji se primarno koristi za lečenje teške anksioznosti i anksioznosti povezane sa depresijom.

15. Dana 13. maja 2019. godine, komandir policijske stanice "Jug" u Prištini poslao je pismo predstavniku IO-a zajedno sa relevantnim odgovorima u vezi krivične prošlosti lica H.K.,- kao i opis okolnosti i toka postupka za tragični događaj od 22. aprila 2019. godine. Iz poslatih odgovora, oni su objasnili da je prema SIPK, osoba H.K. bila uključena u dva različita kriminalna slučaja, kao osumnjičeno lice za slučajeve nasilja u porodici (*prvi slučaj, broj 2017-AD-2252, žrtva supruga H.K. i drugi slučaj broj 2019 AD 0951, trostruko ubistvo*) i u dva druga slučaja u kojima osoba H.K. imala porodične probleme, ali ovi slučajevi nisu bili označeni znakom "Nasilje u porodici" (*predmet br. 2008-AC-1104⁴, žrtva nasilja bio je brat H.K. i slučaj br. 2003-AC-428⁵, kada žrtva je bio sin H.K. i slučaj je zatvoren u policiji*). U vezi zdravstvenog stanja lica H.K., u odgovoru dostavljenom IO-u od strane policije kaže se: "Na osnovu intervjua sa članovima porodice žrtava, shvatili smo da je H.K. imao zdravstvene probleme, već godinama, na početku je bilo problema sa šećerom, problemi sa vidom i nedavno je imao psihičke probleme, i mi smo obezbedili lekarske izveštaje iz kojih proizilazi da je H.K. bio lečen ambulantno na Psihijatrijskoj klinici u Prištini. Na osnovu zahteva policije upućenom Klinici za Psihijatriju, kako bi se obezbedila medicinska dokumentacija za žrtve slučaja dobili smo informativni izvještaj iz Psihijatrijske klinike, u kome ne rezultira da su isti lečeni hospitalizacijom, i takođe ne rezultira da su imali ambulantnu posetu ovoj klinici (kao posledica nedostatka evidencije zdravstvenog informacionog sistema). Prema izveštaju Psihijatrijske klinike, moguće je da u nekim slučajevima pacijenti nisu pažljivi, ili čak namerno izbegavaju protokoliranje medicinskih izveštaja i ne postoje striktni mehanizmi obaveznog evidentiranja."

Pravna osnova

16. Član 21, stavovi 2 i 3, Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu *Ustav*) propisuju kao u nastavku: "2. *Republika Kosovo štiti i garantuje ljudska prava i osnovne slobode, predviđene ovim Ustavom.* 3. *Svi su dužni da poštuju prava i osnovne slobode ostalih.*"

17. Član 22 Ustava propisuje: "*Ljudska prava i slobode, koja su utvrđena sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija.*" dok

⁴ Dana 08.08.2008. godine, pokrenut je slučaj "Prebijanje-telesna povreda" br. 2008-AC-1104 u Policijsku stanicu Severa, slučaj koji je prosleđen Javnom opštinskom tužilaštvu, dana 22. avgusta 2008. godine, krivičnom prijavom protiv Hasan Sadri Krasniqi, kada je žrtva nasilja bio brat H.K., i u vezi ovog slučaja Opštinski sud u prištini je doneo Presudu Kaznenim nalogom novčanom kaznom u iznosu od 200 evra.

⁵ Slučaj 2003-AC-428, pokrenut dana 21. aprila 2003. godine, za krivično delo "Pretnja oružjem" dogodio se u selu Graštica, gde prema podacima žrtva je A. Krasniqi, sin H.K., i slučaj je zatvoren dana 31. maja 2003. godine, u okviru Policijske stanice.

član 23 definiše: "Ljudsko dostojanstvo je neosporivo i predstavlja osnov svih ljudskih prava i osnovnih sloboda."

18. Član 25, stav 1 Ustava definiše kao u nastavku:

"Svako lice ima pravo na život. [...]" dok član 26 definiše:

"Svako lice ima pravo na poštovanje njegovog/njenog fizičkog i psihičkog integriteta, što

uključuje [...]"

19. Ustav Republike Kosovo u članu 29, stav 1 definiše: "

Svakome se garantuje pravo na slobodu i sigurnost. Niko ne može biti lišen slobode izuzev zakonom predviđenih slučajeva i na osnovu odluke nadležnog suda, i to:

- *nakon objavljivanja kazne zatvorom zbog krivičnog dela; [...];*
- *radi zdravstvenog nadzora lica, koje je zbog bolesti, opasno [...];* dok član 53 definiše:

"Osnovna prava i slobode zagantovana ovim Ustavom se tumače u saglasnosti sa sudskom odlukom Evropskog suda za ljudska prava."

20. Ustav čini primenjivim direktno veliki broj instrumenata i međunarodnih sporazuma u oblasti ljudskih prava u pravnom poretku Kosova. U ustavu je definisano da se ti akti *direktno primenjuju na teritoriji Republike Kosovo i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija, među kojima je i Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste;*

21. Član 2 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (4 novembar 1950), (u daljem tekstu "Evropska konvencija o ljudskim pravima", ili "Konvencija") definiše:

"Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. [...]", dok član 5, stav 1 Konvencije definiše: "Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom: [...]"

22. Član 1, stav 1 Zakona br. 03/L-182 o zaštiti od nasilja u porodici propisuje: *“Ovaj zakon ima za cilj sprečavanje nasilja u porodici, to jest sve forme nasilja, sa odgovarajućim zakonskim merama prema članovima porodice, koje su žrtve nasilja u porodici, posvećujući posebnu pažnju deci, starim osobama i licima sa ograničenim sposobnostima.”*, dok stav 2 nastavlja dalje: *“Ovaj zakon, takodje ima za cilj i tretiranje izvršilaca nasilja u porodici i ublažavanje posledica.”*
23. Član 4, stav 1 Zakona br. 03/L-182 o zaštiti od nasilja u porodici propisuje: *„Obavezna zaštitna mera psiho-socijalnog lečenja može da bude izrečena izvršiocu nasilja u porodici, u kombinacija sa nekom drugom preventivnom merom, u cilju sprečavanja nasilnog ponašanja izvršioca, ili ako postoji rizik od ponavljanja dela nasilja u porodici.”* dok član 7, stav 1 definiše: *”Zaštitna mera udaljavanja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora, može da bude izrečena licu koje je izvršilo nasilje u porodici nad članom porodice sa kojim živi u stanu, kući ili bilo kom drugom stambenom prostoru, ako postoji rizik od ponavljanja nasilja u porodici.”*
24. Član 17, stav 2 Zakona br. 03/L-182 o zaštiti od nasilja u porodici propisuje: *„Odluka o nalogu za zaštitu ili hitnu zaštitu izvršava se odmah odgovarajućom odlukom, koju je doneo nadležni sud i dostavlja se odmah izvršiocu nasilja u porodici, Policiji Koosva, centrima za socijalni rad kao i drugim stranama u postupku, i odmah je izvršljiva,”* dok član 27 ovog Zakona definiše: *„Ministarstvo za rad i socijalno staranje, u saradnji sa: Ministarstvom za zdravstvo, Ministarstvom za pravdu, Ministarstvom za lokalnu administraciju, Ministarstvom za unutrašnje poslove, Ministarstvom kulture, omladine i sporta i Ministarstvom za obrazovanje, je odgovorno za podršku i izgradnju pomoćnih struktura i potrebne infrastrukture, koja služi za podršku i ispunjavanje potreba licima prema kojima je vršeno nasilje u porodici, uključujući socijalnu pomoć i zdravstvene usluge, u skladu sa važećim zakonodavstvom.”*
25. Član 1, paragrafi 3 Zakona br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama definiše: *“Lice u stanju potrebe” podrazumeva se svako lice na teritoriji Kosova bez obzira na njegov status ili zemlju porekla koje ima potrebu za socijalnim uslugama zbog toga što je [...] duševne bolesti, [...]”*
26. Član 13, stav 2 Zakona br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama definiše: *”Ako postoji opravdani osnov za sumnju da je ugroženo lice poslovo nesposobno i da mu je potrebna zaštita od ozbiljne opasnosti, direktor CSR treba da*

podnese sudu zahtev za izdavanje starateljskog naloga.” Dok stav 4 propisuje:”U nalogu se preciziraju mere koje CSR treba da preduzme kako bi zaštitio zdravlje, sigurnost i blagostanje lica za koga se daje nalog. Nadležnosti suda u ovom slučaju su:

- a. a. Nadgledanje životnih uslova ugroženog odraslog lica od strane stručnjaka koga određuje Departman sve dok boravi u svojoj kući;*
- b. Nalog za Departman da smesti odraslo umno nesposobno lice za samo zbrinjavanje u pristupačnom prihvatnom objektu; [...].”*

27. Član 13, stav 5, Zakona br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama definiše: „Lice koje je predmet naloga za starateljstvo ni u kom slučaju ne može biti smešteno u kaznenoj ustanovi.“ Dok stav 6 definiše: „*Po potrebi sud može naložiti Policijskoj službi Kosova da ukazuje pomoć centru za socijalnu rad u izvršenju starateljskog naloga.*”

28. Član 75 Zakona br 03/L-007 o vanparničnom postupku propisuje: “*Prema pravilima ovog postupka sud putem rešenja odlučuje o zadržavanju psihički bolesnog lica u zdravstvenoj ustanovi, kada je, zbog prirode bolesti neophodno da se takvom licu ograničava sloboda kretanja i opštenja sa ljudima van navedene ustanove.*”

29. Član 4, stav 1, Zakona br. 04/L-125 o zdravstvu definiše: “*Sprovođenje ovog zakona izvršice se ispoštujući dostojanstvo, osnovna ljudska prava i slobode utvrđenim Ustavom Republike Kosova, sporazimima i međunarodnim instrumentima, koje se garantuju Ustavom, i neposredno se sprovode u Republici Kosova.*“ Dok stavom 5 ovog istog člana definiše se: „*Prava i odgovornosti građana, stanovnika, kao i drugih korisnika zdravstvene zaštite su regulisana Zakonom o pravima i odgovornostima građana u zdravstvenoj zaštiti.*“

30. Član 1 Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, (u daljem tekstu “Zakon o mentalnom zdravlju”) propisuje: “*Cilj ovog zakona je zaštita i promovisanje metalnog zdravlja, sprečavanje problema koji su vezani sa njim, garantovanje prava i poboljšanje života umno poremećenih osoba.*“, dok član 5, stav 1 definiše opšta načela usluga zaštite mentalnog zdravlja, među kojima su i:

- 1.1. jednak tretman bez diskriminacije za lica sa mentalnim poremećajima , u funkciji poštovanja fizičkog integriteta i ljudskog dostojanstva;*
- 1.2. pružanje zdravstvene zaštite za lica sa mentalnim poremećajima u što manje restriktivnom okruženju, posebno na lokalnom nivou, kako bi se izbeglo maksimalno iseljavanje iz porodičnog okruženja i olakšala njihova integracija i socijalna rehabilitacija;*

1.3. stvaranje olakšica kroz programe i projekte koje sprovode organi koji su nadležni za ova lica kao i njihove porodice u cilju njihovog uključivanja u društveni život;

1.4. pružanje zaštite za lica sa mentalnim poremećajima od strane **multidisciplinarnih timova** koji na kompleksan način odgovaraju na medicinske, psihološke, socijalne i rehabilitacijske potrebe [....]”.

31. Član 9, stav 1 Zakona o mentalnom zdravlju propisuje: “Zabranjeno je oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti lica sa mentalnim poremećajima, sa izuzetkom slučajeva predviđenim u zakonskim odredbama na snazi. U posebnim slučajevima, **ova mera može se predložiti na zahtev psihijatrijsko-pravne komisije**. Odgovarajuća odluka se donosi od strane suda u skladu sa zakonskim odredbama na snazi.“
32. Član 5 stav 1 Zakona br. 04/L-125 o zdravstvu definiše: “Zdravstvena zaštita se sprovodi rukovodeći se sledećim osnovnim principima“, dok stav 1.2 propisuje: “sveobuhvatnost i nediskriminacija: Jednake zdravstvene standarde za sve građane i stanovnike obezbeđujući standarde tokom ispunjavanja zahteva na svim nivoima zdravstvene zaštite, kao i obezbeđivanje zdravstvene zaštite bez diskriminacije u vezi sa polom, nacijom, rasom, bojom kože, jezikom, verom, političkim uverenjima, socijalnim statusom, imovinskim stanjem, stepenom fizičkih i mentalnih sposobnosti, porodičnim statusom i starošću.“ Stav 2 člana 52 ovog Zakona definiše: „Zdravstvena institucija iz stava 1 ovog člana je odgovorna za: 2.1. sakupljanje, čuvanje, i menadžiranje podataka na redovan i bezbedan način; 2.2. lak pristup do podataka; 2.3. zaštitu i konfidencialitet ličnih podataka; 2.4. zaštitu podataka od zloupotrebe, saglasno sa zakonima na snazi”, i „Zdravstveni radnik i zdravstvena ustanova moraju izveštavaju o svojim uslugama [...] pružajući profesionalnu tajnu⁶, u skladu sa zakonom”.
33. Član 4, stav 1, Zakona br. 2004/38 o pravima i odgovornostima stanovnika Kosova u zdravstvenom sistemu definiše: “Svaki stanovnik ima pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa njegovim zdravstvenim stanjem. Zdravstvena zaštita treba da bude adekvatna i trajno dostupna svima, bez diskriminacije.“ Dok stav 5 ovog člana definiše: „**Zdravstvena zaštita je lišena bilo kakve diskriminacije** ukoliko, pri pružanju zdravstvenih usluga, stanovnici nisu diskriminirani po osnovu njihovog društvenog položaja, političkih ubeđenja, porijekla, nacionalnosti, vjere, pola, seksualnih sklonosti, starosti, bračnog stanja, fizičkih ili mentalnih nedostataka, kvalifikacija ili po bilo kom drugom osnovu [...]”.

⁶ Zakon br. 04/L-125, član 3 (Definicije), stav 1.33: **Profesionalna tajna**-čuvanje podataka o zdravstvenom stanju korisnika zdravstvenih usluga od pristupa neovlašćenih lica;

34. Član 6, stav 1 Zakona br. 2004/38 o pravima i odgovornostima stanovnika Kosova u zdravstvenom definiše: „*U toku pružanja usluga zdravstvene zaštite, moraju se poštivati ljudsko dostojanstvo stanovnika, privatnost, lični integritet i vjerska ubjeđenja.*”, dok stav 2 ovog člana definiše: „*U slučaju da odredbe ovog Zakona ne određuju drugačije, samo neophodne intervencije.*”
35. Član 9, stav 1 Zakona br. 2004/38 o pravima i odgovornostima stanovnika Kosova u zdravstvenom definiše: „*Stanovnik ima pravo da primi potpunu informaciju na individualnom obrascu.*”, dok stav 2 definiše: „*Stanovnik ima pravo na detaljne informacije o: a) svom zdravstvenom stanju uključujući i medicinske procjene (...); h) uspjehu ili eventualnom neuspjehu po završetku svakog pregleda i intervencije, uključujući i odstupanje od očekivanih rezultata kao i razloge toga. [...]*”.
36. Stav 1 člana 1 Zakona br. 05/L-036 o naknadi žrtava zločina definiše: „*Svrha ovog zakona je funkcionalizacija programa za naknadu žrtava zločina.*“, dok član 2 definiše: „*Ovaj zakon uređuje pravo na finansijsku naknadu žrtava nasilnih krivičnih dela i njihovih izdržavanih lica, organa za donošenje odluka kao i procedure za ostvarivanje prava na naknadu u domaćim i preko graničnim situacijama.*“ Dalje isti Zakon u članu 6 definiše: „*Nasilna dela koja ulaze u kategoriji naknativih dela po ovom Zakonu su: [...] Krivična dela koja spadaju u definiciji nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.*“
37. Član 1 Administrativnog uputstva (VRK) BR. 01/2017 o načinu kompenzacije uključujući i obračunanje kompenzacije za višestruka oštećenja definiše: „*Cilj ovog Administrativnog Uputstva je određivanje načina kompenzacije uključujući i postupak prijema, tretiranja, razmatranja zahteva, obračunanje i odlučivanje o kompenzaciji žrtava trgovine.*“
38. Član 1, stav 1 Administrativnog uputstva br.12/2012 o otvrdjivanju mesta i načina psiho-socijalnog tretiranja izvršioca nasilja u porodici, definiše: „*Ovo Administrativno Uputstvo reguliše i određuje mesto i način primene psihosocijalnog tretmana prema počinioca nasilja u porodici sa ciljem da se spreči ponavljanje, ili ako postoji opasnost od ponovljenog nasilja u porodici.*“ Dok stav 2 ovog člana definiše: „*Psihosocijalno lečenje počinioca nasilja ima za cilj prestanak nasilja, sprečavanje daljeg nasilnog ponašanja, povećanje samokontrole od strane počinioca nasilja, kao i prevazilaženje situacija koje mogu dovesti do nasilnog ponašanja, pružajući savete počiniocima nasilja, identifikovanje porekla nasilnog ponašanja i povećanje odgovornost počinioca nasilja za svoje nasilno ponašanje.*“

Pravna analiza

39. Ustav, kao najviši pravni akt, štiti i garantuje ljudska prava i osnovne slobode, tako da je u interesu funkcionisanja vladavine prava implementacija i praktična realizacija ovih prava. Ustavne garancije služe zaštiti ljudskih prava i funkcionisanju vladavine

prava. Ustav, u članu 21, izričito propisuje obavezu svih organa da poštuju slobode i prava drugih, tako da je ovaj princip imperativ i treba da se poštuje od svih, uključujući policijske, pravosudne i zdravstvene institucije.

40. Ustav u članu 25, stav 1 definiše: “*Svako lice ima pravo na život.*“ Iz ovog paragrafa se jasno vidi da je pravo na poštovanje života građanina u središtu ustavnog sistema za zaštitu ljudskih prava, a pravo na život (nepovredivost istog) je apsolutno ljudsko pravo koje se ne može ograničiti ni pod kojim okolnostima i nije dozvoljeno da se ovo pravo izbegava. Ombudsman primećuje da Ustav jasno definiše da svako lice ima pravo na poštovanje svog fizičkog i psihičkog integriteta, a između ostalog, kada je u pitanju pravo na lični integritet, pravo na zdravlje i pravo na život, država snosi **pozitivnu obavezu** da preduzima sve mere za zaštitu nepovredivosti fizičkog i zdravstvenog integriteta osoba, posebno kada je ugrožen integritet i ljudski život. Ustavni sud Republike Kosova, u Presudi KI 41-12⁷, našao je da je bilo povrede prava na život u slučajevima kada nadležni organi države nisu pružili dovoljnu zaštitu građanima, koji su bili izloženi nasilju u porodici i kada su to zahtevale okolnosti slučaja.

Ustavni sud je naglasio da je pravo na život najvažnije pravo od svih ljudskih prava iz kojeg proizilaze sva druga prava i objasnio da postoje pozitivne obaveze za organe vlasti da preduzimaju preventivne i operacione mere da zaštite živote svih onih koji su izloženi opasnosti.

41. Ombudsman podseća da, u skladu sa članom 53 Ustava, osnovna ljudska prava i osnovne slobode garantovana ovim Ustavom se tumače u skladu sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: *Evropski sud*).
42. Član 2 Konvencije iznosi opšte obaveze države za zaštitu prava na život i uključuje **pozitivne i negativne** aspekte: a) **pozitivnu obavezu** zaštite života i b) **negativnu obavezu** da se uzdrži od nezakonitog uzimanja života. Pozitivna obaveza nameće obaveze **prevencije i istrage**. **Obaveza prevencije** (vidi slučaj *Osmani protiv Velike Britanije, od 28 februara 1998. godine*), obavezuje državne vlade da spreče i da se bore protiv krivičnih dela. Ukoliko se utvrdi da su vlade znale ili bi trebale da budu upoznate u trenutku postojanja realnog i direktnog ugrožavanja života određene osobe, zbog krivičnih dela trećih lica, **i ukoliko nisu preduzele odgovarajuće mere u okviru svojih nadležnosti**, kojima se po razumnom ocenjivanju moglo se sprečavati, kako bi se izbegavalo ugrožavanje života, **iste vlasti treba da budu odgovorne za ne sprovođenje pozitivnih obaveza.**

⁷ Vidi Presudu Ustavnog suda Republike Kosova, Slučaj KI 41/12, podnosilac predstavke Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog saveta Kosova, poznat u javnosti kao slučaj **Diana Kastrati**.

43. Prema sudskoj praksi Evropskog suda, član 3 Konvencije može da bude povređen bilo namernim zlostavljanjem, bilo nemarom ili pasivnošću u preduzimanju određenih koraka, ili neuspehom u obezbeđivanju adekvatnih standarda zaštite. Ovaj član nameće i negativne obaveze, ali i pozitivne obaveze, odnosno obavezu da se ne poćini određeno krivićno delo, kao i obaveze da se preduzimaju pozitivni koraci u svrhu obezbeđenja poštovanja prava pojedincima, i kako bi se isti zaštitili od zlostavljanja. Imajući u vidu sudsku praksu Evropskog suda u slučajevima pružanja zdravstvene zaštite, jasno je da država ima obavezu da obezbedi adekvatne sisteme zapošljavanja i osoblje sposobno da zaštiti život, na primer u bolnicama koje treba da preduzimaju adekvatne mere za zaštitu života pacijenata⁸, da ne poriče dostupnost zdravstvene zaštite (da obezbede zdravstvenu zaštitu)⁹ i treba da obezbedi potrebne (odgovarajuće) lekove.¹⁰ Sud je utvrdio povredu člana 2 u slučaju kada je jedno dete umrlo u ambulantskim kolima, jer ga bolnica nije prihvatila i dete je prebaćeno u druge ustanove zbog nedostatka specijalizirane opreme¹¹ i zbog lošeg funkcionisanja bolnićkih odeljenja došlo je do nedostataka hitne medicinske nege, i pacijent je preminuo. Stoga, i u ovom slučaju, sud je utvrdio da ovaj postupak predstavlja kršenje člana 2¹².
44. Prema praksi Evropskog suda, obim i priroda dužnosti da se istražuju posmrtni/fatalni incidenti objašnjeni su, posebno, u slučaju **Tanrikulu protiv Turske**, presuda od 8 jula 1999. godine, kada Evropski sud smatrao *da se obaveza da se istraže smrtni slučajevi* ne odnosi samo na smrtno slučajevne za koje su odgovorni bili državni funkcioneri, već svi oni smrtni slučajevi o kojima su vlasti bile informisane, znaći slučajevi o kojima su oni imali saznanja. Vlasti su dužne da preduzimaju razumne/neophodne radnje kako bi obezbedile relevantne dokaze (uključujući i svedoćenja oćevidaca i forenzićke dokaze) kako bi istraga bila svrsishodna i efikasna. Prema tome, neuspeh da se nastavi jasan tok ispitivanja tokom istrage može dovesti do zaključka kršenja člana 2.
45. Evropski sudu prilikom tumaćenja člana 2 Konvencije u slučaju **Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske, od 15 januara 2009 godine**, u pogledu pozitivne obaveze analizira slučaj kada je jedna osoba ostvarila njegove prethodne pretnje da ubije njegovu partnerku i njihovu malu ćerku. On je bio u zatvoru pet meseci zbog pretnji smrću, kojima je pretio ranije svoju porodicu, i zato su vlasti naložile meru obaveznog psihijatrijskog lećenja u pritvoru. Ubrzo nakon što je pušten, on je ubio svoju ženu i dete pre nego što je poćinio samoubistvo. Sud je našao da su **vlasti** bile svesne ozbiljnosti pretnji, ali **nisu ispunile svoje pozitivne obaveze**, pre svega **zbog neadekvatnog psihijatrijskog lećenja**, s obzirom da je lećenje trajalo jako malo, i

⁸ *Vo v Francuske*

⁹ *Qipro v Turske*

¹⁰ *Panaiteescu v Rumunije*

¹¹ *Asiye Genć v Turske*

¹² Vidi *Mehmet Şentürk i Bekir Şentürk v Turske*

nije bilo jasno da li je lečenje stvarno i na odgovarajući način primenjeno kod ove osobe. Evropski sud je utvrdio da nije bilo nijedne prethodne procene rizika pre oslobađanja istog iz mere obaveznog psihijatrijskog lečenja u pritvoru, a domaće zakonodavstvo nije omogućilo nastavak obaveznog psihijatrijskog lečenja čak i nakon izdržavanja kazne, što prema Evropskom sudu predstavlja kršenje člana 2 Konvencije. Veoma slična situacija, da se ne kaže potpuno identična, pojavljuje se i u slučaju koji je predmet ovog izveštaja, obzirom da je i osoba H.K. imala hronične psihijatrijske poremećaje, podvrgavala se neadekvatnom/nedovoljnom psihijatrijskom lečenju i njegovi povremeni fizički napadi na članove porodice su se pretvorili u ozbiljno uznemirenje za članove njegove porodice ugrožavajući i njihov život i njihovu imovinu, i prema obezbeđenim dokazima, vidi se jasno da su najmanje od 2003 godine vlasti bile svesne ozbiljnosti pretnji H.K, članovima njegove porodice, ali nisu uspele da ispune svoje pozitivne obaveze, da sačuvaju živote građana i celi događaj se završio trostrukim ubijanjem.

46. Konvencija (član 5, stav 1), odobrava pritvaranje kao zakonito u slučajevima pritvora “zakonitog lišenja slobode osoba da bi se sprečilo širenje neke zarazne bolesti, pritvaranja mentalno obolelih osoba, alkoholičara ili narkomana ili skitnica”, i što se tiče razloga zašto lica koja učestvuju na nekoliko od ovih kategorija se mogu pritvoriti, Sud se izrazio da “*Ne samo da se oni ponekad trebaju smatrati opasnim po javnu sigurnost, već takođe i sami njihovi interesi mogu da zahtevaju dotični pritvor*” (vidi slučaj *GUZZARDI protiv ITALIJE* br. 7367/76). Krivični Zakonik Republike Kosovo navodi mere obaveznog lečenja koje se mogu izreći izvršiocu koji nije krivično odgovoran, ima značajno smanjenu računaljivost ili je zavisnik od droge ili alkohola. Ove mere na osnovu Zakonika su: **obavezno psihijatrijsko lečenje** pritvorom u zdravstvenoj ustanovi, **obavezno psihičko lečenje na slobodi**; i **obavezan program rehabilitacije** za lica koja su zavisnici od droge ili alkohola. Krivični Zakonik dalje objašnjava da Sud, može da izrekne meru obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi za lice koje je počinio krivično delo u stanju neuračunljivosti ili bitno smanjene računaljivosti, ako utvrdi da i dalje postoji ozbiljna opasnost da će izvršilac izvršiti krivično delo, prema tome obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi je neophodno da se izbegne izvršenje drugog krivičnog dela, i ako zaključuje da je obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi dovoljno da se izbegne ozbiljan rizik, postupci koji nisu preduzeti u nijednom periodu u slučaju osobe H.K.
47. U slučaju *Kontrová protiv Slovačije* br.7510 04, žrtva nasilja u porodici podnela je krivičnu prijavu protiv svog supruga zbog fizičkog napada na nju, obzirom da ju je njen suprug tukao električnim kablom. Nakon toga ona je u pratnji njenog supruga otišla kod vlasti i povukla svoju krivičnu prijavu, i izmenila žalbu, kako bi se navodni postupci njenog supruga tretirali kao prekršaj, i ona nije tražila dalje postupanje. Dva meseca nakon ovog događaja, njen suprug je ubio njenu ćerku i njenog sina, rođeni 1997. godine i 2001. godine. Pred Evropskim sudom za ljudska prava, podnositeljka

je tvrdila da je policija, bila svesna zlostavljačkog i pretećeg ponašanja njenog muža i da nije preduzela odgovarajuće mere da zaštiti živote njene dece. Ona se dalje žalila da nije bilo moguće da ona dobije naknadu. Evropski sud je smatrao da je došlo do kršenja člana 2. Konvencije u pogledu propusta vlasti da zaštite život dece podnositeljke zahteva, i istakao da je situacija u njenoj porodici bila poznata lokalnoj policiji, imajući u vidu krivičnu prijavu iz novembra 2002. godine. i hitne telefonske pozive u decembru 2002. godine.

U odgovoru na to, prema važećem zakonu, policija je bila dužna da pokrene krivičnu istragu i krivični postupak protiv njenog muža odmah nakon krivične prijave, da vodi odgovarajuću evidenciju hitnih poziva i da savetuje o budućim izmenama situacije i da preduzme korake u vezi sa tvrdnjom da je suprug podnositeljke zahteva imao lovačku pušku i pretio da će je koristiti. Kao zaključak, kao što su potvrdili domaći sudovi i Vlada Slovačke priznala je da policija nije ispunila svoje obaveze i direktna posledica ovih propusta bila je smrt dece podnositeljke zahteva. Evropski sud je dalje konstatovala da je došlo do povrede člana 13. Konvencije (pravo na delotvoran pravni lek), pošto je podnositeljka zahteva trebala da bude u mogućnosti da traži nadoknadu za nematerijalnu štetu, ali takav pravni lek nije joj bio dostupan.

48. U predmetu *Durmaz protiv Turske* (br. 3621/07), žalilja je tvrdila da je istraga o smrti njene kćeri od strane turskih vlasti bila neefikasna i da je Evropski sud, nakon razmatranja ovog slučaja, konstatovala kršenje člana 2 Konvencije u svom proceduralnom aspektu, zbog neuspeha turskih vlasti da sprovede efikasnu istragu o smrti ćerke podnositeljke predstavke. Evropski sud je naglasio (kao i u slučaju *Opuz*) da je nasilje u porodici uglavnom pogodio žene, i da je opšta i diskriminatorna sudska pasivnost u Turskoj stvorila klimu koja je bila pogodna za nasilje u porodici. Može se smatrati da uprkos mehanizama koje je naša zemlja uspostavila protiv nasilja u porodici, u mnogim slučajevima se pokazalo da su ne delotvorni i neefikasni, obzirom da nasilje u porodici uglavnom pogađa žene i decu.

49. U slučaju *Talpis protiv Italije* (br. 41237/14) u vezi sa nasiljem u porodici kojem je bila izložena majka dvoje dece (gđa Talpis) i koje je rezultiralo smrću njenog sina i pokušaja ubistva iste, Evropski sud je utvrdio da je došlo do povrede člana 2, zbog ubistva njenog sina i pokušaja ubistva iste, i da je u konkretnom slučaju došlo i do povrede člana 3 (zabrana mučenja, ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) zbog neuspeha vlasti da ispune svoje obaveze da zaštite gđu. Talpis od nasilja u porodici, i da je došlo do kršenja člana 14. (zabrana diskriminacije) u vezi sa članovima 2 i 3 Konvencije. Evropski sud je utvrdio da nacionalne vlasti nisu uspele da preduzimaju delotvorne postupke u svrhu žalbe koja je podneta od strane gđe. Talpis, i stvorile su situaciju nekažnjivosti počinioca nasilja u porodici, što je dovelo do ponavljanje čina nasilja koji su kasnije doveli do pokušaja ubistva gđe. Talpis i do smrti njenog sina, tako da italijanske vlasti nisu uspele da ispune svoju obavezu da štite živote dotičnih osoba. Evropski sud je utvrdio da je gđa. Talpis živela sa svojom decom u jednoj klimi ozbiljnog nasilja dovoljnog da se kvalifikuje kao zlostavljanje, a da način na koji su vlasti vodile krivični postupak

ističe sudsku pasivnost koja je bila nespojiva sa članom 3. Konvencije. Konačno, Evropski sud je utvrdio da je gđa. Talpis bila žrtva diskriminacije zbog ne postupanja vlasti, koje su podcenile navedeno nasilje, situacija koja se analogno pojavljuje u slučaju koji je predmet Izveštaja o porodici Krasniqi. Član 3. Konvencije takođe nameće državi obavezu “*Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.*” Konvenciju treba shvatiti sa stanovišta njenog „cilja i svrhe“, kao što je iznet od strane Evropskog suda, kako bi se zaštitila pojedinačna ljudska bića u smislu vrednosti demokratskog društva, što podrazumeva da se njegove odredbe trebaju tumačiti i primeniti kako bi se obezbedila praktična i delotvorna zaštita, stoga član 3 Konvencije sadrži materijalne i proceduralne aspekte, kao što je na primer obaveza da se vršila istraga o pretpostavkama *prima facie* protiv torture i drugih vršenih nečovečnih postupaka.

50. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, definiše jasno da ima za cilj sprečavanje nasilja u porodici, u svim oblicima nasilja, primenom odgovarajućih zakonskih mera prema članovima porodice, koji su žrtve nasilja u porodici, posvećujući posebnu pažnju deci, starim osobama i licima sa ograničenim sposobnostima. Dalje, cilj Zakon je takodje da tretira vršioce nasilja u porodici, da ublaži posledice nasilja, da uvede zaštitne mere (psiho-socijalni tretman može da se izrekne počiniocu nasilja u porodici u kombinaciji sa nekom drugom preventivnom merom), kako bi se izbegavalo nasilno ponašanje počinioca, ili ukoliko postoji opasnost da se nasilje u porodici ponovi. Zakon, takođe definiše zaštitnu meru udaljavanja iz stana, kuće ili drugog mesta stanovanja, koja se izriče osobi koja je počinila nasilje nad članom porodice sa kojim živi u stanu, domu ili nekom drugom stambenom prostoru, ukoliko postoji rizik ponavljanja nasilja u porodici, postupci koji se u slučaju H.K nisu dogodili, zato je došlo do ponavljanja situacija nasilja, koje su se kasnije pretvorile u tragediju.
51. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici jasno propisuje da se Odluka za nalog za zaštitu ili nalog za hitnu zaštitu odmah izvršava odgovarajućom odlukom koja je izrečena od nadležnog suda, i odmah se dostavlja počiniocu nasilja u porodici, Kosovskoj policiji, centrima za socijalni rad kao i drugim strankama u postupku, navodeći da je Ministarstvo rada i socijalne zaštite u saradnji sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom pravde, Ministarstvom lokalne uprave, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom kulture i omladine i sporta i Ministarstvom za obrazovanje odgovorno za podršku i uspostavljanje pomoćnih struktura i potrebne infrastrukture koja služi za podršku i zadovoljavanje potreba osoba nad kojima je vršeno nasilje u porodici, obuhvatajući ovde i socijalnu pomoć i medicinske usluge, u skladu sa zakonima na snazi. Na osnovu istrage ovog slučaja, utvrdili smo da osim izricanja Naloga za zaštitu od strane suda, nijedan drugi postupak nije preduzet u smislu podrške i uspostavljanja neophodnih pomoćnih struktura ili infrastrukture za podršku i ispunjavanje potreba osoba nad kojima je vršeno nasilje u porodici, obuhvatajući psiho-socijalnu pomoć od strane CSR i drugih službi, u skladu sa važećim

zakonodavstvom. S druge strane, ovi postupci od strane institucija su takođe nedostajali i prema počiniocu nasilja H.K., a kao posledica ne tretiranja ove osobe na odgovarajući način, celi događaj je okončan sa tri žrtvama.

52. Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama definiše kao “*Lice u stanju potrebe*” svako lice na teritoriji Republike Kosova bez obzira na njegov status ili zemlju porekla koje ima potrebu za socijalne usluge, između ostalog i zbog mentalne bolesti. Dalje, Zakon propisuje da, ukoliko postoje opravdani razlozi za sumnju da osoba u opasnosti nema sposobnost da postupi u svoje ime, i da je neophodno da se zaštiti odrasla osoba od ozbiljne opasnosti, CSR treba da podnese sudu zahtev za nalog za starateljstvo, kako bi se zaštitilo zdravlje, bezbednost i dobrobit osobe za koju se izdaje nalog. Zakon propisuje da sud može odlučiti da postavi nadzor životnih okolnosti ugrožene odrasle osobe od strane stručnjaka kojeg imenuje CSR ili da naredi CSR da odraslu osobu koja je mentalno nesposobna da se stara o sebi, smesti u jednom odgovarajućem stambenom objektu. Prema onome što je gore rečeno (vidi stav 46, ovog izveštaja) vidi se jasno da kada se radi o osobama mentalno bolesnim, kao što je slučaj osobe H.K. Evropski sud je zaključio da ove osobe ***ne samo da bi trebale da se smatraju opasnim za javnu sigurnost, već i da njihovi interesi mogu zahtevati odgovarajući pritvor***, prema tome kada bilo prethodne procene od strane vlasti u vezi sa osobom H.K., i kada bi se primenio zakon na snazi, sigurno bi se ovo pitanje sprečilo i ne bi došlo do tragičnog kraja.
53. Zakon o mentalnom zdravlju jasno definiše da je cilj istog zaštita i promovisanje mentalnog zdravlja, sprečavanje najrelevantnijih problema koji se nadovezuju sa njim, garantovanje prava i poboljšanje kvaliteta života osoba sa mentalnim poremećajima. Prema Zakonu, pružanje zdravstvene zaštite osobama sa mentalnim poremećajima treba da se vrši u manje restriktivnom okruženju, uglavnom na nivou zajednice, kako bi se maksimalno izbegavalo preseljenje iz porodičnog okruženja i olakšala socijalna integracija i rehabilitacija, određujući da stvaranje olakšica treba da se ostvare putem programa i projekata koje nadležni organi sprovode za ova lica i njihove porodice radi njihovog uključivanja u društveni život. Zakonom je propisano da brigu o osobama sa mentalnim poremećajima pružaju **multidisciplinarni timovi**¹³ koji odgovaraju složenim medicinskim, psihološkim, socijalnim i rehabilitacijskim potrebama. Iz istrage ovog slučaja rezultiralo je da se CSR u Prištini i odgovarajuće psihijatrijske ustanove uopšte nisu bavile zdravstvenim/psihijatrijskim tretmanom osobe H.K. Isto tako, iz istrage *Ex Officio* ovog slučaja, rezultiralo je da organi tužilaštva ili drugi organi ni u jednoj fazi nisu tražili od suda da od nadležnih

¹³ Zakon definiše Multidisciplinarni timove kao “*timovi sastavljenih od stručnjaka iz više oblasti, kao što su lekari, medicinske sestre, psiholozi, socijalni radnici, psihosocijalni savetnici, terapeuti za rad, logopedi, terapeuti za razvoj ili drugi stručnjaci, koji deluju na koordinisan način, u skladu sa odgovarajućim protokolima za održavanje i poboljšanje mentalnog zdravlja*”.

zdravstvenih organa zatraži stručnost u vezi sa mentalnim stanjem lica H.K, ako bi posle mogla da izdaje nalog za obavezno psihijatrijsko lečenje u pritvoru ili na slobodi.

54. Administrativno Uputstvo o utvrđivanju mesta i načina psiho-socijalnog tretmana za počinioce nasilja u porodici, koji proizlazi iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, jasno propisuje da namerava da reguliše i odredi mesto i način primene psiho-socijalnog tretmana počinioce nasilja u porodici kako bi se sprečilo nasilje ili u slučaju da postoji opasnost od ponavljanja nasilja u porodici. Dalje, Zakon navodi da je cilj psiho-socijalnog tretmana počinilaca nasilja prekid nasilja, sprečavanje drugih nasilnih ponašanja, povećanje samokontrole od strane počinioce i prevazilaženje situacija koje mogu dovesti do nasilničkog ponašanja, pružanje savetodavnih usluga počinioce nasilja, identifikovanje porekla nasilnog ponašanja i povećanje odgovornosti počinitelja za njegovo nasilno ponašanje. Ovo Uputstvo je posvećeno počinioce nasilja u porodici kojima sud izriče meru obaveznog lečenja psiho-socijalne rehabilitacije i to uglavnom licima koja vrše nasilje u porodici sa pozitivnom psihijatrijskom anamnezom/dijagnozom, koja se treba lečiti u zdravstvenim ustanovama. U konkretnom slučaju jasno se vidi da je osoba H.K. ispunila neophodne preduslove da mu se izriče mera obaveznog tretmana psiho-socijalne rehabilitacije, kao počinioce nasilja u porodici sa pozitivnom psihijatrijskom anamnezom/dijagnozom, ali je nedostajala ažurnost i zahtev nadležnih organa. i samog suda za takvu radnju, uprkos činjenici da je žrtva nasilja u porodici/zaštićena strana izjavila policiji da je njen suprug H.K. duševno bolestan i da je korisnik terapije koju mu je prepisao psihijatar, pošto je tri godine pre ovog događaja on pokušao da skoči sa terase i da vrši samoubistvo¹⁴.

Zaključci Ombudsmana

55. Ombudsman, na osnovu nalaza i prikupljenih činjenica, kao i na osnovu analize relevantnih zakona, koji određuju pravo na život i pozitivne obaveze države za pravo na život, **zaključuje povrede osnovnih ljudskih prava i sloboda**, budući da nadležni organi nisu ispunili ustavne i zakonske obaveze kao i međunarodne standarde koji se primenjuju u Republici Kosovo, u smislu preduzimanja konkretnih radnji za zaštitu žrtava nasilja u porodici i psihijatrijskog lečenja osobe sa hroničnim psihijatrijskim poremećajima, i kao posledica stvorene situacije zbog nemara odgovornih vlasti, bilo je direktnih implikacija na gubitak života tri osobe.
56. Dalje, na početku treba napomenuti da je opšte prihvaćeno da u međunarodnom pravu ljudskih prava nasilje u porodici pokreće mnoga pitanja koja se odnose na

¹⁴ Vidi izjavu Hysnije Krasniqi koja je data u Policijskoj stanici "Jug" u Prištini, dana 7. avgusta 2017.godine, Slučaj 2017-AD-2252.

ljudska prava. Generalno, ljudska prava i mentalno zdravlje imaju isti cilj promovisanja i zaštite prava na dobrobit svih pojedinaca. Bečka deklaracija i Akcioni program, koji su usvojeni od Svetske konferencije o ljudskim pravima, 1993. godine, potvrdili su da su sva ljudska prava univerzalna, neodvojiva, međusobno povezana i međusobno zavisna.¹⁵ Osnovni principi ljudskih prava koji su suštinski važni za delotvorno reagovanje država protiv nasilja nad pojedincima i kršenja ljudskih prava mogu se naći u nekoliko međunarodnih instrumenata: (1) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; (2) Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste; (3) Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste; (4) Okvirna konvencija Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina; (5) Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije; (6) Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena; (7) Konvencija o pravima deteta; (8) Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni. 9) Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, itd. Pored toga, usvojen je niz konvencija i deklaracija koje konkretno ili uopšteno priznaju i štite ljudska prava, posebno su protiv nasilja u porodici, kao što je Konvencija Veća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja je usvojena u Istambul, dana 11. maja 2011. godine, poznata kao Istambulska konvencija.

57. Ombudsman zaključuje da Kosovo ima snažan ustavni okvir, kao i niz relevantnih nacionalnih i lokalnih politika, strategija i mehanizama protiv nasilja u porodici i u ovom kontekstu postignuta su značajna postignuća. Međutim, napredak nije bio jednak zbog brojnih izazova koji ometaju pravilno sprovođenje ovih zakona i mehanizama, i oni se odnose na sistem uopšte, uključujući lošu implementaciju zakona i politika, lošu koordinaciju između sektora i između vlasti, slabo praćenje i slabu odgovornost, radnje koje se prate nekažnjavanjem i ne-kompenzacijom žrtava nasilja, što krši ne samo ljudska prava, već postupa i kao razočaranje u traženju usluga od javnih vlasti na Kosovu.
58. Ombudsman zaključuje da odgovorne vlasti svojim neuspehom da postupaju u saglasnosti sa svojim ustavnim i zakonskim obavezama da tretiraju pitanje počinioca nasilja u porodici (osoba H.K.), direktno su povredili pojedinačna prava drugih članova porodice Krasniqi, koja su garantovana članom 25, članom 31, članom 32 i članom 54, Ustava Republike Kosova, kao i članom 2, članom 6 i članom 13 Evropske Konvencije. Kao posledica toga, princip vladavine prava, kao osnovni princip Ustava i Konvencije, obavezuje državne organe da poštuju/primenjuju zakonodavstvo odobreno od strane zakonodavnog tela zemlje. Ustavne garancije za ljudska prava su temeljne vrednosti demokratskog društva koje služe za zaštitu ljudskog dostojanstva, slobodu i jednakost, jer su te vrednosti temeljna osnova za funkcionisanje države i zakona i iste su preduslov za poštovanje načela podele vlasti. Evropski sud u svojoj praksi takođe navodi "*Bilo bi u suprotnosti sa načelom vladavine prava ukoliko bi se ostavilo bilo kakvo pravno diskreciono pravo izvršnoj*

¹⁵ Vidi: A/CONF.157/24 (Part I), chap. III, World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993.

vlasti. Shodno tome, zakon treba da ukazuje na svrhu svakog diskrecionog prava i način njegovog vršenja dovoljno jasno, da bi se pojedincu pružila adekvatna zaštita od proizvoljnosti "(Vidi Odluku ESLJP u predmetu *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva* 2. avgust 1984. godine, § 68).

59. Ombudsman podseća da kao sastavni deo principa pravne sigurnosti zagaranovan je i princip legitimnog očekivanja. Na osnovu doktrine legitimnog očekivanja, oni koji postupaju u poverenju i u skladu sa zakonom ne bi trebalo da budu frustrirani njihovim legitimnim očekivanjima. Ova doktrina se ne primenjuje samo na postupke donošenja zakona, već i na donošenje odluka u pojedinačnim slučajevima od strane javnih vlasti. Isto tako, pravna sigurnost podrazumeva da je zakon jasan i primenjiv i da se isti primenjuje u praksi.¹⁶ Prema sudskoj praksi ESLJP, (vidi predmet *Kopecki protiv Slovačke, presuda od 28. septembra 2004., par. 45-52, Gratzinger i Gratzingerova protiv Češke Republike (odl.), Br. 39794/98, par. 73, ESLJP 2002-VII*), "Legitimno očekivanje" treba da bude konkretne prirode i treba da se zasniva na zakonskim odredbama ili pravnim aktima. U konkretnom slučaju, legitimno očekivanje za zaštitu od nasilja u porodici zasnovano je isključivo na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o zaštiti od diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti polova, Krivičnom zakoniku i nizu drugih normativnih akata, koji su primenjivi na Kosovu, ali su se svi raspoloživi pravni lekovi pokazali neadekvatni i ne delotvorni u slučaju koji je predmet ovog izveštaja. Sva ova situacija u vezi sa slučajem stvorena je, zato što su nadležne vlasti isključile validnost zakona, usvojenog od strane Skupštine Republike Kosova i tako je nastala situacija "**nudum ius**", gde postoje zakoni, ali se ne primenjuju.
60. U daljoj razradi ovog slučaja, Ombudsman zaključuje da počinioc nasilja u porodici nije tretiran u aspektu njegovog mentalnog zdravlja, i obezbeđeno je dovoljno dokaza da je nasilje u porodici od strane osobe H.K. počelo najmanje 16 godina pre nego što se desilo ubistvo, i odgovorne vlasti se nisu ozbiljno bavile sa ovim slučajem u nijednoj vremenskom periodu, prema tome H.K. je u kontinuitetu ostao ne tretiran u zdravstvenom i krivičnom aspektu, zato je isti ostvario svoje pretnje, a sve se to dogodilo zahvaljujući institucionalnom zanemarivanju. Dalje Ombudsman zaključuje da nedostatak psihologa u CSR br. 1 u Prištini i psiho-socijalno ne tretiranje počinioca nasilja u porodici i žrtve nasilja u porodici, kao što se dogodilo u konkretnom slučaju, imalo je direktne implikacije u epilogu slučaja. Štaviše, Zakon o mentalnom zdravlju jasno navodi da pružanje lečenja osobama sa mentalnim poremećajima treba da se vrši od strane **multidisciplinarnih timova**, koji se sastoje od specijalista u određenim oblastima kao što su lekari, medicinske sestre, **psiholozi**, socijalni radnici, psiho-socijalni savetnici, radni terapeuti, logopedi, razvojni terapeuti ili drugi profesionalci koji deluju koordinirano, u skladu sa odgovarajućim

¹⁶ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW (VENICE COMMISSION)
REPORT ON THE RULE OF LAW Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session
(Venice, 25-26 March 2011) (44-51).

protokolima za održavanje i poboljšanje mentalnog zdravlja koji odgovaraju na kompleksan način medicinskim, psihološkim, i socijalnim potrebama za rehabilitaciju.

61. U tom smislu, Ombudsman ponavlja da je obaveza državnih organa ne samo da se uzdrže od namernog i nezakonitog oduzimanja života, već i da preduzimaju neophodne radnje kako bi zaštitili živote pojedinaca, kako bi osigurali pravo na život, posebno onih ugroženih kategorija, u konkretnom slučaju žena i dece, koji su ugroženi nasiljem u porodici. Na osnovu niz događaja koji su se desili u našoj zemlji (vidi paragraf 40 ovog izveštaja) potvrđeno je da u nekoliko slučajeva državni organi nisu uspeli da pruže neophodnu zaštitu žrtvama nasilja u porodici i slučajevi su završeni ubistvom. Naravno, ubistva i nasilje u porodici nikako se ne mogu u potpunosti eliminisati u bilo kojoj državi sveta, ali kada se predmeti nalaze u sudskim postupcima, i kada postoje indikacije da se odnosi pogoršavaju sa indikacijama da bi moglo da dođe do ozbiljnih prijetnji za život, u tom slučaju policija, sudski i tužilački sistem, CSR, zdravstveni sistem itd. treba da dođu do izražaja, i ukoliko nedostaje postupanje ili postoje prepreke u pravilnom procesuiranju predmeta ili primeni zakona sa njihove strane (kao u konkretnom slučaju) onda je država odgovorna za povrede počinjene žrtvama zločina, a članovi porodice žrtava imaju pravo na **naknadu**.

Na osnovu gore navedenog, i u skladu sa članom 135, stav 3 Ustava Republike Kosovo Ombudsman, „[...] ima pravo da vrši preporuke i predlaže mere onda kada primijeti kršenje prava i sloboda ljudi od strane organa javne administracije i ostalih državnih organa.” U smislu člana 18, stav 1.2. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman snosi odgovornost „da skrene pažnju na slučajeve kada institucije krše ljudska prava i da podnese preporuke da se prekine sa takvim slučajevima, (...)”; kao i “da preporučí (...) donošenje ili izmene pod-zakonskih i upravnih akata od strane institucija Republike Kosovo;” (Član 18, stav 1.7).

Prema navedenom, Ombudsman

PREPORUČUJE

1. Vladi Republike Kosovo:

- *Da u skladu sa nadležnostima i zakonskim ovlašćenjima (shodno Zakonu o naknadi žrtava kriminala) putem drugih podređenih organa, nadoknadi članove porodice žrtava zločina u porodici Krasniqi.*

2. Policiji Kosova da:

- *Vodi evidenciju hitnih poziva o slučajevima recidivista nasilja u porodici i da se daje prednost razmatranju ovih slučajeva.*

3. Ministarstvu zdravlja:

- ***Klinička i univerzitetska bolnička služba Kosova da izradi uputstvo koje će informisati sve zdravstvene ustanove o dužnostima i odgovornostima koje imaju kada se suočavaju sa slučajevima lica sa mentalnim poremećajima i da obavezuje iste da postupaju u skladu sa članom 19 stav 4 Zakona br. 05 / L-025 o mentalnom zdravlju.***

4. Sudskom savetu i Tužilačkom savetu da:

- ***Tokom razmatranja predmeta za izdavanje naloga za zaštitu da se utvrdi psihičko stanje počinioca nasilja u porodici u skladu sa članom 20 stav 2.2 Zakona br. 05/L-25 o mentalnom zdravlju.***

5. Opštini Priština da:

- ***U skladu sa nadležnostima i zakonskim ovlašćenjima i u saradnji sa nadležnim organima da preduzima sve neophodne mere i da obezbedi prisustvo psihologa u svim CSR u Prištini, kako bi se postupalo u skladu sa članom 16 stavom 3 Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju.***

6. Kancelariji za zaštitu i pomoć žrtvama da:

- ***U skladu sa zakonskim ovlašćenjima i u saradnji sa nadležnim organima da povećaju broj branilaca u KZPŽ, u Prištini.***

U skladu sa članom 132, stav 3 Ustava Republike Kosovo („Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom“) i člana 28 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („Autoriteti, kojima je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, [...] treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja“), ljubazno vas molimo da nas informišete o radnjama koje ćete preduzeti u vezi sa ovim pitanjem.

S poštovanjem,

Hilmi Jashari

Ombudsman